

Homogenitás és heterogenitás Szeged-Szentmihály vallási életében

DR. THORDAY ATTILA

Gál Ferenc Hittudományi Főiskola, Szeged

thorday@gmail.com

Házszentelés régen és ma

A házszentelések hagyománya az egész Homokhát kistérségben¹ mindmáig élő. Vízkereszt napjától heteken keresztül, nap mint nap a pap végiglátogatja a rábízott híveket. Távollabra, a tanyavilágba régen lovaskocsival ment, manapság autóval. Annak idején a templomatyá és néhány ministráns kíséretében indult útnak: elől a ministránsok csöngettek, eztán, amikor a ház apraja-nagyja előjött a házból, a pap elmondta az imát és szenteltvízzel meghintette őket és házuk táját, végül a templomatyá átvette a templomfenntartásra adott adományokat. Így a kocsi estére megtelt élelemmel, amit a plébániára vittek. Jutott belőle a papnak egész évre, és a rászorulóknak, szegényeknek is rendszeresen vagy alkalmilag.

Manapság, Szentmihály plébánosa maga járja végig a lelkipásztorilag rá bízott falut, hogy felkeressen minden ott élő. Előre meghirdeti a minden házba eljuttatott plébániai újság („Búzaszöm”) és a helyi a kábeltévé (BagolyTV) segítségével, hogy mely nap melyik utcát járja, hogy aki szívesen fogadja, ahhoz betérjen. A találkozás lehetőséget biztosít számára, hogy áttekintést nyerjen a meglévő vallási és kulturális hagyományokról.

Harangok, harangozások

Harangozás hallatán a szentmihályi gazda megállt munkájával és megemelte kalapját. Ha éppen akkor indult ki lovaskocsijával, meghúzta a gyepelét, megállította a kocsit. Addig várt az indulással, amíg szólt a harang. Még ma is tartják a jámbor öreg szentmihályiak, hogy „nem jó elindulni, míg szól a harang”.

Tréfás hangutánzás: „ha gazdag embör hal mög, így szól a harang: „szölleje – földje – szölleje – földje”, ha szögény embör hal mög, így szól „ringye, rongya – ringye, rongya”.² Vagyis a gazdagnak a nagyharanggal harangoznak, a szegénynek a kisharanggal.

Ma is, ha a faluban valaki meghal, a hozzátartozók első útja a templomba vezet „harangoztatni neki”. Gyermekhalottnak a lélekaranggal egy „csöndítés jár”, női halottnak kettő, férfinak három.

Régen, a paraszti életben, gazdálkodásban a reggeli, déli és esti harangszónak nemcsak imára szólító szerepe volt, hanem figyelmeztette az embereket az idő múlására, mikor van ideje a felkelésnek, az ebédnek, az esti nyugovóra térésnek. Nyári időszakban megkövetelték a paptól, hogy már hajnali 5 órakor harangozza az Úrangyalát, mondván, ő se aludjon tovább, mint a földjére induló parasztember...

Szentmihály középkori templomáról egyetlen oklevél és Lázár deák 1528-ban kiadott térképe emlékezik meg. 1478-ban a falu akkori birtokosai (a Garai család) összeírást készítettek a teljes birtokállományukról. Ennek köszönhetően a templomról lejegyezték, hogy tornya nem volt, viszont kőből épült! A török időkben a templom elpusztult, a körülötte lévő temetőt (ma is tudható annak helye), még a múlt század elején is így emlegetik az idős szentmihályiak,³ hogy „török temető”.

¹ A Homokhát kistérség 14 települést foglal magában: Ásotthalom, Bordány, Domaszék, Forráskút, Mórahalom, Öttömös, Pusztamérges, Rószke, Ruzsa, Szatymaz, Szentmihály, Üllés, Zákányszék, Zsombó.

² Id. Fejes József (†1964) elbeszéléséből ismert.

³ Farkas Miklós (Szarvas köz 3) nagyanyja.

Misézőhelyek

A szentmisét – idős szentmihályiak emlékezete szerint⁴ – az 1873-ban felépült állandó iskola tantermében, szükség esetén, nagy hívőssereg jelenlétében az udvaron tartották. Ez az ún. „középső iskola” (sajnos jelenleg kocsmaként működik). 1932-ben szenteltek kápolnát, amely a Klebelsberg építette „új iskola” összenyitható termében kapott helyet. A ferences barátok addig csak alkalmanként jártak ki a faluba, ám az új iskola felépülése után rendszeresen, vasárnaponként.

A török időkben és azt követően 1948-ig az alsóvárosi ferences barátok részesítették lelképásztori ellátásban a falu népét. 1949-ben aztán önálló lelkészség rangjára emelték. Gimes Gyula atya 40 éven át, az 1988-ban történt nyugdíjba vonulásáig itt élt a helyiekkel. Mivel templom és önálló plébániaépület nem volt, ő maga is Ábrahám Ködmen Imre és családja által működtetett közösségi épületben kapott lakhelyet. A mindennapokban kocsmaként funkcionáló épület nagytermében rendezték az alkalmi táncmulatságokat, így a farsangi, a szüreti és arató-bált, valamint a lakodalmakat, vasárnaponként pedig – a gondosan kitakarított – nagyterem adott helyt a szentmisének.

A település életét újjá formálta az 1989-ben indult templomépítés. A politikai rendszerváltás következtében minden helybéli család – még akik korábban egyházellenesnek mutatkoztak is – tevékenyen vagy adományaikkal részt vettek a modern tervek alapján bontakozó építkezésben. Kovács László atya fáradhatatlan szervező tevékenységének következtében 1990 Szent Mihály-havában a helyi megyés főpásztor, Gyulay Endre felszentelte az Ábrahám Ködmen család egykori telkére épült templomot, amely a falu büszkesége, legjellegzetesebb épülete. A székely építészet jellegzetességét hordozó tornyában négy harang lakik, amely reggel, délben és este imádságra szólítja, valamint alkalmakként szentmisére hívja a híveket.

Útszéli keresztok

„Vörösköröszt”: a szentmihálytelki út és a szabadkai út elágazásában vörösre festett fakereszt volt. Állíttatta Ábrahám Ködmen Julianna apósa Márki Ferenc a múlt század elején.⁵ A kommunista rezsim távolíttatta el 1958-ban. Bálint Sándor is megemlíti.

A másik kereszt a „középső iskola” előtt állt, s valószínűleg az iskolaépítéssel egyidős, vagyis 1873-ból való szép, kovácsoltvas kereszt. Mivel az iskola előtti járda építésekor útban volt, ezért eltávolították. Később a rókusai temetőben állították fel, ám a temető felszámolásakor nyoma veszett.

Koldusok

A falunak volt „saját koldusa”. Piros néni az 1950-es, 60-as években, hétvégeken járt koldulni házakhoz. Fejes Ferenc (Hasító utca 6) elbeszélése szerint „Amíg nagyanyám sütötte a kalácsot a kemencében, addig Piros néni az udvaron, a gangdeszka előtt állt és imádkozva várta a kalácsból, túróslapényból neki szánt részt.”

Szentmihályiak az alsóvárosi temetőbe temetkeztek. Temetés alkalmával a koldusok összesereglettek a temetőkapuban, imádkoztak a halottért, s a temetés végén kijöttek a faluba az elhunyt házához, ahol a torból ők is részesedtek, a hozzátartozók így hálálták meg, hogy családtagjukért imádkoztak.

⁴ Kövecss Istvánné Papp Pirooska, született 1919-ben.

⁵ KOVÁCS LÁSZLÓNÉ VARGA ROZÁLIA – FEJES FERENC – MOLNÁRNÉ SZEKERES JUDIT 2006: 115.

Mindenszentekkor – mesélik öreg szentmihályiak – koldusok serege ült végig a vágóhíd oldalánál az út szélén, a temetőkapuig. Imádkoztak a halottakért, a temetőt látogató falusiak pedig vittek nekik alamizsnát, kalácsot. Mondják is, hogy mire a temetőkapuig értek, elfogyott minden kalács...

Búcsújárás

A szentmihályi búcsúba érkeztek „körösztalják” Röszkéről, Alsótanyaközpontról (ma Mórahalom), Alsóvárosról. Amikor az úton járókelőkkel találkoztak, a keresztet meghajtották, és aki odalépett, az megcsókolta a korpuszt. A templomhoz érve harangozással köszöntötték a búcsús zarándokokat. Általában már szombaton megérkeztek.

Szentmihályiak az 1800-as évek végén Radnára is elgyalogoltak a szeptemberi búcsúba, hogy a „jó halál kegyelméért” imádkozzanak. Emlékeznek még olyan Máriaradnát megjártakra,⁶ akik életük végét megérezvén meggyóntak, megáldoztak, felvették a kenetet, aztán megmosdottak, és szép ruhában, ágyukban fekvé másnap halva találták...

Később, a múlt században többnyire csak a Havibúcsúba, vagyis az alsóvárosi Havas Boldogasszony ünnepének búcsújára mentek (egyed, idős szentmihályiak szerint Röszke, Mórahalom felé nem, csak Szeged felé irányult a búcsújárás), néha Szőregre vagy Deszkre is elgyalogoltak a búcsúra.

A búcsúból visszatérteket harangzúgás fogadta, és virággal (őszirózsával) fogadták az itthonmaradottak. Ez a szokás napjainkig tartja magát. Mesélik, egyszer (kb. 60 éve történt), hogy Fürtön Örsét nem várta senki, aki fájdalmában sírva fakadt és holtan összeesett.

A „hét mönnyei szent zárok imádsága” vallásos ponyvairat, amely mágikus célzatú imádságokat tartalmaz. „aki magánál hordja, nem hal mög hirtelen; még idejében alkalma nyílik a bűnbánatra, szentség föl vételére”. Bálint Sándor feljegyzése szerint emlegetnek még egy öreg írástudatlan szentmihályi asszonyt, Némethné Papp Agnest, aki a XX. század elején halt meg. „A jó halál kegyelméért 22 alkalommal járta meg a radnai búcsút. Mindig vele volt a „Szent zár” is, amely 12 nappal halála előtt „mögnyílt” előtte, és ő belepillantott. Tudta már, hogy mi következik: feltisztalkodott, előkészítette már jó előre megvarrt halottas ruháját, elhívatta a szentségekkel a papot, majd utána rövidesen meg is halt.”⁷

A zarándoklatok közül manapság az augusztus 15-i Nagyboldogasszony búcsú a legnépszerűbb. Ekkor a szomszédos plébánia híveivel közösen bérelt autóbusszal indulnak Mátraverebély-Szentkútra, hogy ott meggyónjanak és részt vegyenek a nagymisén. A közös utazás alatt együtt imádkoznak, szent dalokat énekelnek. Mindeközben megkínálják egymást saját süteményükkel és igaz barátságok köttetnek.

Lelkiségi csoportok, ájtatosságok, szentmisék

Idős szentmihályiak nem emlékeznek egyéb vallásos társulatra, mint a Rózsafüzér-társulat. Régen, templom híján házaknál végezték a Mária-ájtatosságokat, ott, ahol befogadták őket. Manapság 3-4 egymás közelében lakó asszonyról tudok, akik rendszeresen összejárnak imádkozni.

A „Szállást keres a Szentesalád” kilencedet karácsony előtti kilenc napon át házaknál végezték. Emlékezetük szerint velük tartott a plébános, Gimes Gyula is.

Manapság a templomban, a vasárnapi szentmise előtt 6-8 asszony imádkozza a rózsafüzért vagy a litániát. A Rózsafüzér-társulat elhunyt és élő tagjaiért havonta ajánlunk fel szentmisét, szokás szerint a hónap első vasárnapján.

⁶ Szekeres Lajosné Irénke (Erdei Ferenc utca 42, született 1928).

⁷ BÁLINT SÁNDOR 1978: 187.

A Szűzanya lourdesi megjelenésének évfordulója (február 11) előtti kilenc napon át délutánonként imádságra gyűlnek az asszonyok, hogy elvégezzék a „lurdi kilencedet”. Ez a hagyományos imádság manapság összekapcsolódik a betegek kenetének ünnepélyes, közösségi kiszolgáltatásával. A betegek világnapját követő szombat délután bűnbánati liturgia keretében a szentgyónás elvégzésével készülnek fel, hogy lélekben megtisztulva a vasárnapi szentmisében részesültek a betegek kenetében. Az elmúlt években – a plébános buzdító szavainak köszönhetően – növekvő létszámban vették fel az időseket és betegségekkel küszködőket megillető szentséget.

A városból kitelepülő családok és az ifjabb nemzedék tagjai nem vesznek részt a népi vallásosság gyakorlataiban. Ők inkább a taizéi szerzetesektől tanult énekes imaformát kedvelik, és kéthetente gyűlnek össze a templomban, hogy a kitett Oltáriszentség előtt imádkozzanak. Fiatal házaspárok, értelmiségi felnőttek a hetenkénti bibliaórán találkoznak a plébánia nagytermében. Ennek során a plébános vezetésével közösen fejtegetik a Szentírás értelmét, és értelmezik saját életükre.

A vasárnapi szentmise az egyetlen olyan alkalom, amelyen a település apraja-nagyja, férfiak és nők egyaránt részt vesznek. Hála Istennek, a 20 éve épült templom vasárnaponként rendszeresen megtelik: a plébános mellett 4 fiú mint ministráns segítkezik, a kisgyerekek az oltár körül állhatnak és csengettyűjükkel jelezhetik a legszentebb pillanatokat. A templom részére 2003-ban sikerült jó minőségű elektromos orgonát vásárolni. Az orgona mellett a kóruson a kántor vezetésével 8-10-en énekelnek, sőt havonta egyszer gitárokkal – olykor fuvolával is – kísért dalok is felcsendülnek. Lelkipásztori szempontból előnyös, hogy a hagyományos és modern hangvételű egyházi énekek egyaránt helyt kapjanak a mindenkit nyitott kapukkal váró templomban.

Összefoglalóan megállapíthatjuk, hogy Szeged-Szentmihály mindmáig élő vallási hagyományokkal büszkélkedhet, sőt éltető, újabb hagyományteremtésnek is tanúi lehetünk, amely minden nemzedéket és társadalmi réteget felölel. Ha nem akarjuk engedni, hogy a nagyváros peremén fekvő alvófalú szintjére süppedjünk, minden közösségépítő, kultúrát megtartó kezdeményezést fel kell karolnunk!

Bibliográfia

BÁLINT SÁNDOR 1978 *A szögedi nemzet, a szegedi nagytáj népelete, harmadik rész.* Szeged, A Móra Ferenc Múzeum évkönyve. 1978/79-2.

KOVÁCS LÁSZLÓNÉ VARGA ROZÁLIA – FEJES FERENC – MOLNÁRNÉ SZEKERES JUDIT 2006 *Szentmihályi életutak.* Szeged.

Absztrakt

A Homokhát kistérségben mindmáig eleven maradt a házszentelés hagyománya. Ez lehetőséget biztosít, hogy a helyi lelkipásztor évről évre felkeresse a rábízottakat. Szeged-Szentmihály plébánosa immár negyedik éve tudatosan törekszik, hogy nem csak a vallásukat gyakorlókkal legyen élő kapcsolata, hanem mindenki meghallgasson. A találkozás lehetőséget biztosít számára, hogy áttekintést nyerjen a meglévő vallási és kulturális hagyományokról. A tanulmány bizonyos ősi vallási hagyományok meglétéről, valamint újabb kezdeményezésekről számol be.

Kulcsszavak

búcsújárás, harangozás, házszentelés, koldus, Lourdes, misézőhely, rózsafüzér, Taizé